

МАХНАРИЛОВ ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

доцент кафедри фінансів

Київський університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

КРЕДИТНА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ

В сучасному українському науковому середовищі з помірною активністю ведеться заочна дискусія щодо поняття "фінансова поведінка". Воно обговорюється фахівцями різних галузей знань: соціології, менеджменту, економіки, антропології, психології, політології та ін. Звісно, ведеться обговорення різних аспектів цього поняття. Наприклад, психолог О.М.Чигир нагадує колегам про можливість погляду на фінансову поведінку як на поведінку взагалі, яка характеризується трискладовим поєднанням афективного, когнітивного та регулятивного компонентів. В його трактуванні фінансова поведінка є різновидом економічної поведінки "з формою соціальної взаємодії, що передбачає оперування грошима і спрямована на отримання економічної та соціально-психологічної вигоди". Психологічний смисл поняття поведінки передбачає явну, іноді неявну, присутність людини в операційній функції цього конструкту [6].

Соціальний психолог В.В.Мяленко наполягає на неможливості обмеження прикладного значення поняття лише одноосібним рівнем людини і пропонує долучити до аналізу фінансову поведінку колективного суб'єкта економічної діяльності. Як і у попереднього фахівця, у неї фінансова поведінка моделюється в межах економічної поведінки [4].

Продовжує дискусію соціолог В.В.Леонов, який назвав свої студії "кросдисциплінарним аналізом". В притаманному соціологам підході

вивчати діяльність великих груп людей В.В.Леонов, як і психологи О.М.Чигир й О.О.Мяленко, наголошує наявність у змісті фінансової поведінки націленості на вигоду. В його трактуванні "вигода" виглядає як можливість задоволення потреби людей "відповідати панівним в українському суспільстві нормам соціального благополуччя та відповідальності". Він підкреслює наявність у діях людей "соціально детермінованих не монетарних цілей" [2]. Тобто, гроші з точки зору В.В.Леонova – не самоціль, а лише засіб задоволення іншої потреби.

Збігаються у важливих аспектах змісту поняття "фінансова поведінка" зі своїми колегами-науковцями й економісти.

Економістка О.С.Шаманська висвітлює три аспекти фінансової поведінки, які вочевидь сформовані під впливом психологічного знання. У невеличкому абзаці О.С.Шаманська кілька разів згадує діяльність, дії, мотивацію людей, тобто поняття, що давно отримали операційний статус у психології [6]. Наукова позиція іншої економістки О.О.Драган базується на залученні управлінських засад до інтерпретації поняття "фінансова поведінка", але не уникає й психологічних інтерпретацій, коли каже про індивідуальні раціональні та ірраціональні мотиви поведінки, а також стверджує, що "поведінка домогосподарства формується, насамперед, як соціально-психологічна, а потім як фінансова" [1]. Адже індивідуальні мотиви найкраще досліджено саме психологами.

Таким чином, висвітлені наукові позиції авторів з різних галузей науки засвідчують по-перше, визнання особливого змісту поняття "фінансова поведінка", по-друге, необхідну присутність в цьому понятті психологічного компонента.

Аналіз фінансової поведінки, здійснений В.В.Леоновим та О.С.Шаманською має наукове значення для перспективи іншого поняття: "кредитна поведінка". З точки зору авторів фінансова поведінка має родове, узагальнююче значення для кредитної поведінки. Неявно

передбачують кредитну поведінку також В.В.Мяленко та О.О.Драган. Вони не називають її таким іменем, але психолог В.В.Мяленко "розрахунки за кредитом" відносить до основних компонент, змістовних частин фінансової поведінки, а економістка О.О.Драган присвячує розрахункам домогосподарств за кредитними зобов'язанням значну частину свого дослідження. Не згадує про окреме існування кредитної поведінки О.М.Чигир, хоча присутні в його класифікації суб'єктів фінансової поведінки "марнотрати" дозволяють поглибити розуміння фінансової поведінки домогосподарств, які розв'язують свої споживчі амбіції за рахунок зовнішніх запозичень.

Обережну позицію науковців щодо використання поняття "кредитна поведінка", її розгляду переважно як компоненти фінансової поведінки, можна пояснити відсутністю задачі спеціального вивчення такого явища. Чи узагальнюється у понятті "кредитна поведінка" якесь явище в його загальних і специфічних ознаках, що відображають зв'язки з іншими явищами та предметами. Тобто, чи відповідає кредитна поведінка тому, що звичайно розуміють як "поняття"?

Кредитна поведінка передбачає виконання дій для досягнення цілей, що об'єднує її з будь-якою іншою поведінкою. Якщо ж взяти до уваги поведінку суб'єкта, який позичає кошти для отримання вигоди від набуття певного соціального статусу [1, 2, 3], то побачимо ознаки загальні з фінансовою поведінкою. Специфічними ознаками кредитної поведінки, які відрізняють її від інших, є саме позичання [1, 2, 6] замість накопичування, заощадження, витрачання, інвестування тощо. Також специфікою є обслуговування утвореного боргу з певною періодичністю та, як правило, під загрозою санкцій в разі несвоєчасності виконання зобов'язань щодо боргу. Тобто кредитна поведінка характеризується специфічними цілями, мотивами та переліком дій по відношенню до інших видів фінансової

поведінки. При цьому кожен з інших видів має власні специфічні ознаки, що визначається мотивами, цілями та діями суб'єкта.

Таке трактування кредитної поведінки здається скоріше психологічним, ніж економічним. Але не можна не погодитись з економісткою О.С.Шаманською, яка пропонує ідентифікувати будь-яку фінансову поведінку, "як складне системне явище, яке поєднує не лише фінансові, а й соціологічні, психологічні, культурні та інші аспекти життєдіяльності індивідів" [6]. На мою думку, не можна відділяти психологічний, соціологічний та економічний аспекти окремих видів фінансової поведінки, оскільки, скажімо, психологічний дає можливість коректно проводити їх економічний вимір. Наприклад, коли ми збираємо економічні показники кредитної поведінки домогосподарств (обсяг наданих кредитів, ставки кредитування, сплачені відсотки, обсяг прострочених кредитів тощо), то ми фіксуємо стан явища, але не зможемо без психологічного обґрунтування та соціологічних методів з високою ступеню точності побудувати довгостроковий прогноз цих показників.

Не всі автори використовують термін "домогосподарства". Психологи та соціологи зазвичай вживають поняття "суб'єкт", "індивід", "особистість". Економісти змушені застосовувати "домогосподарства", оскільки облік об'єктивних показників держана статистика здійснює саме стосовно домогосподарств. Чи відрізняються між собою перелічені поняття? Звернемося до дефініції домогосподарства: "наймані працівники, роботодавці, самостійно зайняті працівники, одержувачі пенсій, одержувачі доходу від власності та інших трансфертів" [3]. Тобто, в наведеному переліку всі ті ж самі суб'єкти, індивіди та особистості.

Підбиваючи підсумок заочній дискусії, вважаю не тільки можливим, але й необхідним вживати "кредитну поведінку домогосподарств" як окреме поняття.

Література:

1. Драган О.О. Формування фінансової поведінки домогосподарств в Україні [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Драган Оксана Олександрівна ; ПВНЗ "Європ. ун-т". — К., 2014. — 20 с.
2. Леонов В.В. Мотивація фінансової поведінки населення України [Текст] : автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Леонов Володимир Володимирович ; Ін-т соціології НАН України. — К., 2008. — 16 с.
3. Методологічний коментар [Текст] // Бюлетень Національного банку України. — №1 (262). — 2015. — С. 178-191.
4. Мяленко В.В. Соціально—психологічні механізми фінансової поведінки молоді [Текст] : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / Мяленко Вікторія Володимирівна ; Ін-т соц. та політ. психології АПН України. — К., 2008. — 20 с.
5. Чигир О.М. Міжособистісна взаємодія в батьківській сім'ї як чинник фінансової поведінки молоді [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Чигир Олександр Миколайович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2013. — 16 с.
6. Шаманська О.С. Фінансова поведінка домогосподарств в умовах економічних трансформацій [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Шаманська Олена Сергіївна ; Терноп. нац. екон. ун-т. — Тернопіль, 2015. — 20 с.